

Tarih:21/03/2023

TÜRKİYE İNSAN HAKLARI VE EŞİTLİK KURUMU BAŞKANLIĞINA

ANKARA

SAYI : 2023/13

KONU: Sporda ırkçılık ve ırk ayrımcılığı konusunda farkındalık yaratmak ve etkin mücadele yürütülmesi amacıyla federasyonlar, spor kulüpleri, medya organları ve kamu otoritelerine yönelik politika tavsiyelerinin oluşturulması talebidir.

AÇIKLAMALAR:

İrksal ayrımcılık yasağının insan hakları bağlamında bugünkü anlamını kazanması sürecindeki ilk uğrak, genel ayrımcılık yasasıdır. Bu yasak, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nden başlayarak, bütün insan hakları belgelerinde yer verilen bir ilkedir.¹

İrksal ayrımcılık sadece “ırk” gözetilerek yapılan ayrımcılıktan ibaret değildir, renk, soy, ulusal köken veya etnik köken gözetilerek yapılan ayrımcılık da ırksal ayrımcılık kapsamına girmektedir. Ayrımcılığın yasaklandığı alanlar siyasi, ekonomik, sosyal, kültürel alanlarla sınırlı olmayıp, “kamusal yaşamın herhangi bir başka alanı”nı da içermektedir.

Günümüzde ırkçılığın tezahür biçimleri sadece yukarıdaki alanlarla da sınırlı kalmamaktadır. Kişiler ya da gruplar dini inançları, cinsel yönelimleri ya da konuştukları dil üzerinden nefret söylemi ve ırkçılıkla karşı karşıya kalabilmektedir.

İrk ayrımcılığına ilişkin evrensel çerçeve BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşmesi’nde yer almaktadır. 1969 yılında yürürlüğe giren sözleşmeyi Türkiye, 13 Ekim 1972 tarihinde imzalamıştır. Sözleşme’nin onaylanmasını uygun bulan

¹ <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/35850>

Kanun, 2002 yılında Resmi Gazete’de yayımlanmıştır. Türkiye bu tarihten itibaren taraf devletlere ilişkin yükümlülüklerin muhatabıdır.

BM Her Türlü Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılmasına Dair Sözleşmesi 2. maddesine göre;

2. Madde

Irk ayrımcılığının tasfiye edilmesi için alınacak tedbirler

Taraf Devletler ırk ayrımcılığını kınar ve hiç gecikmeden her türlü ırk ayrımcılığını elverişli bütün araçlarla tasfiye eden ve bütün ırklar arasında anlayışın geliştiren bir politika izlemeyi taahhüt ederler. Bu amaçla:

a) Her bir Taraf Devlet, kişilere, kişi guruplarına veya kurumlara karşı ırk ayrımcılığı şeklindeki her hangi bir eylem veya uygulamaya girmemeyi ve bütün kamu makamları ile ulusal veya yerel kamu kuruluşlarının bu yükümlülüğe uygun davranmalarını sağlamayı taahhüt eder;

b) Her bir Taraf Devlet, kişi ve örgütlerin ırk ayrımcılığını maddi ve manevi bakımdan desteklememeyi ve savunmamayı taahhüt eder;

c) Her bir Taraf Devlet, ırk ayrımcılığı yaratan veya ayrımcılığı sürdüren siyasi, milli ve yerel politikaları denetlemek ve yasalarını ve hukuki düzenlemelerini değiştirmek, kaldırmak veya iptal etmek için etkili tedbirler alır;

d) Her bir Taraf Devlet, kişiler, gruplar veya örgütler tarafından yapılan ırk ayrımcılığını, şartların gerektirmesi halinde yasa çıkararak, gerekli her türlü vasıtayı kullanarak yasaklar ve buna son verir;

e) Her bir Taraf Devlet, koşullar elverdikçe, bütünleştirici çok ırklı örgütleri ve hareketleri ve ırklar arasındaki engelleri kaldırmaya yarayan diğer araçları teşvik etmeyi, ve ırksal bölünmeyi artırmaya eğilimli her hangi bir şeyi özendirmemeyi taahhüt eder.

2. Taraf Devletler, şartlar gerektirmesi halinde bazı ırk gruplarının veya bu gruplara mensup olan bireylerin insan haklarından ve temel özgürlüklerden tam ve eşit biçimde yararlanmalarını sağlamak amacıyla, bunların korunmaları ve yeterli gelişmelerinin sağlanması için sosyal, ekonomik, kültürel ve diğer alanlarda özel ve somut tedbirler alır. Bu tedbirler, alındıkları zamanki amaca ulaşılmasından sonra, farklı ırk gruplarına eşitlikçi olmayan ve ayrı hakların sürdürülmesi sonucu verecek bir biçimde kullanılamaz.

Ayrıca, BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi devletlere sporda ırkçılığın önlenmesine ilişkin tavsiyelerde de bulunur.

Durban Değerlendirme Konferansı takibi ile ilgili 33 nolu Genel Tavsiye

“...

Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Uluslararası Sözleşmesi'nin taraf Devletlerine aşağıdaki tavsiyelerde bulunur:

Tüm uluslararası spor kuruluşlarının, ulusal, bölgesel ve uluslararası federasyonları aracılığıyla ırkçılık, ırk ayrımcılığı, yabancı düşmanlığı ve ilgili hoşgörüsüzlüklerden arınmış bir spor dünyası hedefini gözetmeleri,

...”²

Yine farklı spor dallarına ilişkin uluslararası federasyonlar sporda ırkçılığın önlenmesine ilişkin rehberler yayınlamakta ve iyi uygulamalara ilişkin yayınlar çıkarmaktadır.³

İnsan toplulukları arasında nefreti körükleyen, belirli özellikleri nedeniyle bazı toplulukları ötekileştiren bu yaklaşım giderek birlikte yaşama olanaklarını da ortadan kaldıran sonuçlar doğurmaktadır. Küresel bir sorun haline gelen her temelde ırkçılıkla insan onurunun korunması üzerinden mücadele etme gerekliliği herkesçe kabul edilen bir olgudur. Irkçılığın çeşitli düzeylerde var olmadığı hiçbir ülke yoktur. Bu küresel sorun bakımından ülkeler arasındaki farkı ırkçılıkla mücadele konusunda gösterilen çabalar belirlemektedir. İnsan hakları mekanizmalarının etkinliği ve ırkçılığı önlemeye yönelik faaliyetleri bu farkı oluşturan temel alanlardan biridir.

² <https://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2008/03/CERD-Kitap-Yorum-Rapor.pdf>

³ <https://digitalhub.fifa.com/m/6363f7dc616ff877/original/wg4ub76pezwcnsaoj98-pdf.pdf>

Avrupa Birliği Temel Haklar Ajansı (FRA)’nın 2010 yılı raporunda⁴ “Spor etkinliklerinin ırkçılık, ayrımcılık ve dışlanmayla mücadele ederken, çeşitliliği kabul etmeyi ve karşılıklı saygıyı teşvik etmek için ideal bir platform olabileceği öngörülmekte ve eşitlik kurumları ve UİHK’ler sporda ırk ayrımcılığının ele alınmasında daha fazla yer almasının önemine vurgu yapılarak: Eşitlik kurumlarının spor federasyonlarını ve kulüpleri farkındalık artırıcı faaliyetler geliştirmeleri konusunda destekleyebileceği, potansiyel mağdurlara destek sağlayabileceği ve izin verildiği durumlarda faillere karşı başlatılan yasal sürece de dahil olabileceğini vurgulanmaktadır.

Raporda; “.... en az 16 AB Üye Devletinde eşitlik kurumlarının ve Ulusal İnsan Hakları Kurumları (UİHK) gibi diğer kurumların, sporda ırkçı olaylar ve etnik ayrımcılık vakalarında harekete geçtiğini göstermektedir.”⁵ Bilgisi mevcuttur.

BM Irk Ayrımcılığının Ortadan Kaldırılması Komitesi ise UİHK’lerin rolüne ilişkin olarak;

60. OTURUM (2002) / Genel Tavsiye No. 28 Irkçılık, Irk Ayrımcılığı, Yabancı Düşmanlığı ve İlgili Hoşgörüsüzlüğe Karşı Dünya Konferansı Sonrası Takip Notu.⁶nda

“...

2. Ayrıca aşağıdaki tavsiyelerde bulunur: (a) Ulusal insan hakları kurumlarının, raporlama yükümlülüklerinin yerine getirilmesi ve Komitenin sonuç gözlemlerinin ve tavsiyelerinin yakından izlenmesi konusunda kendi devletlerine yardımcı olmaları;

...” gerekliliğini belirtir.

Commonwealth Forumu (CFNHRI), dünya çapında çalışan ulusal insan hakları kurumları, ombudsmanlar da dahil olmak üzere 46 kuruluştan oluşan bir ağıdır. 2018 yılında “Spor ve İnsan Hakları” üzerine Londra Deklarasyonu’nu yayınlamıştır. Deklarasyonda UİHK’ler tarafından yapılması gerekenler;

⁴ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1207-Report-racism-sport_EN.pdf

⁵ https://fra.europa.eu/sites/default/files/fra_uploads/1207-Report-racism-sport_EN.pdf

⁶ <https://ihop.org.tr/wp-content/uploads/2008/03/CERD-Kitap-Yorum-Rapor.pdf>

“ ...

viii. *Paris İlkelerine uygun olarak, sporda insan haklarını koruyan ve teşvik eden yasal eylemleri desteklemek, soruşturmak ve hükümete tavsiyelerde bulunmak için rolümüzü kullanmak;*

xi. *Hükümetleri, insan hakları yükümlülüklerinin yerine getirilmesinde sporun değerini kabul ederek, spor politikasına ilişkin ulusal bir strateji tasarlamaya ve uygulamaya teşvik etmek;*

xiii. *Sporun insan haklarının yerine getirilmesinde bir araç olarak potansiyelini teşvik etmek ve savunmak ve bu amaçla ilgili konularda araştırmalar yapmak.*

... ” olarak sıralanmıştır.⁷

Bu deklarasyon üzerinden sporda insan hakları çalışmaları yürüten The Centre for Sport and Human Rights UIHK’lerin rollerine ilişkin aşağıdaki tespitleri yapmaktadır:

“UIHK’lar spor için doğal bir ortak olduğunu - en azından gerekli tavsiye ve uzmanlığı sağlayabileceğinin altını çizen Commonwealth Forumu (CFNHRI) Dünyanın dört bir yanından birçok UIHK’in bu alanda çalışmış ya da çalışmakta olduğunu belirtmektedir. Bu çalışmalara örnek olarak:⁸

- *Kuzey İrlanda’da; spor kuruluşları, çocukların korunmasından ayrımcılıkla mücadeleyle kadar çeşitli sorunlarla mücadele ederken, UIHK’ye başvurdular. UIHK, bu sorunların çözümlerini tartışmak ve başka türlü gerçekleşmeyecek tartışmaları teşvik etmek için birçok ulusal spor federasyonunu bir araya getirdi.*
- *Avustralya’da; UIHK, Sport Australia ve büyük spor federasyonları, büyük spor etkinlikleri organizatörleri ve sporda çocukların korunmasına odaklanan kuruluşlarla birlikte çalışarak insan haklarına nasıl saygı gösterileceği ve korunacağı konusunda rehberlik ve bilgi de dahil olmak üzere insan hakları konusunda temel kaynaklar*

7

<https://production-new-commonwealth-files.s3.eu-west-2.amazonaws.com/migrated/inline/The%20London%20Declaration.pdf>

⁸ <https://sporthumanrights.org/library/nhris-as-a-critical-enabler-for-accountability-in-sport/>

Web Sitesi: www.esithaklar.org

E-posta: esithaklar@gmail.com

Adres: Kavaklıdere Mah. Göreme Sok. No:7 D:4 Çankaya/ANKARA

sağlamıştır. Komisyon ayrıca LGBTQ+ hakları, kadın ayrımcılığı ve sporda ırkçılık gibi belirli konularda daha derin araştırmalar yapmıştır.

- Yeni Zelanda'da; UİHK, Commonwealth Spor Danışma Kurulu (CABOS) için insan hakları ve spor alanındaki çalışmalara -özellikle insan haklarının spor politikasına etkileri konusunda- İngiliz Milletler Topluluğu Devletlerine rehberlik edilmesi ve Spor ve İnsan Hakları konusunda önerilen İngiliz Milletler Topluluğu Spor Bakanları Mutabakat Bildirisi konusunda öncülük etmiştir. UİHK ayrıca Spor ve İnsan Hakları Merkezinin kurulmasına katılmış, ulusal spor federasyonları ve Devlet spor ajansı ile şiddet ve istismarla ilgili insan hakları konularında ve spor disiplin prosedürlerinde çocuk dostu çözüm yolları konusunda çalışmıştır.
- Fas'ta, UİHK'nin spor konusundaki çalışmaları, dünya futbolunun yönetim organı FIFA'nın bir şartı üzerine ortaya çıkmıştır. İnsan hakları risk değerlendirmesi 2026'dan itibaren Dünya Kupalarına teklif vermek isteyen tüm ülkeler için yapılması gerekiyordu. Fas Futbol Federasyonu, 2026 Dünya Kupası için teklif veren ülkelerden biri olarak, bu risk değerlendirmesinin geliştirilmesinde UİHK'nın desteğini talep etmiştir.
- Güney Kore'de; UİHK kendi çalışmalarını yürütmektedir. Şimdiye kadarki en büyük soruşturma ve insan hakları ve spor üzerine bir soruşturma başlatmıştır. Soruşturma 50 spor dalını kapsamakta ve ilkokuldan itibaren yarışan çocukları içermektedir. Cinsel istismar iddialarıyla gündeme gelen speed skating ve judo sporlarında okul ve şirket lig takımlarında yarışan çocuk ve yetişkin sporcuları da kapsamaktadır.
- Katar'da; UİHK, Katar Hükümetine sporun uygulanmasına ve toplumun çeşitli grupları arasında güçlendirilmesine daha fazla önem verilmesi gerektiğini vurgulamıştır. UİHK, 2022 Dünya Kupası çevresindeki işgücü uygulamalarının iyileştirilmesi için çalışmış ve ülkedeki işgücü ihlallerinin izlenmesini desteklemiştir.
- Ruanda'da, UİHK birçok ulusal spor federasyonu ile birlikte çalışmakta ve sporu insan haklarını teşvik etmek için kullanmaktadır. Spor, Ruanda'da uzlaşma ve sosyal uyum için bir araç olarak kullanılmış ve barış ve hoşgörüyü teşvik etmek için kullanılmıştır. UİHK ayrıca sporu kadın haklarını geliştirmek için bir araç olarak kullanmakta, daha fazla kadının spora katılmasını teşvik etmekte ve daha fazla kadının spor federasyonlarında üst düzey pozisyonlara gelmesi için baskı yapmaktadır.

Web Sitesi: www.esithaklar.org

E-posta: esithaklar@gmail.com

Adres: Kavaklıdere Mah. Göreme Sok. No:7 D:4 Çankaya/ANKARA

Merkezin UIHK'larla yaptığı toplantı, bağımsız yetkilerinin bir parçası olarak sporda ulusal düzeyde daha fazla hesap verebilirliği nasıl sağlayabileceklerine odaklandı. UIHK'ların önemli bir rol oynayabileceği çeşitli alanlar vurgulandı:

- **Tartışmayı kolaylaştırmak** - UIHK'lar ulusal spor federasyonlarını bir araya getirebilir ve insan haklarıyla ilgili ortak zorlukları ve iyi uygulamaları tartışmaları için güvenli bir alan sağlayabilir. Kuzey İrlanda bağlamında bu, başka türlü gerçekleşmeyecek konuşmaları teşvik etmek için önemli bir yol olduğunu kanıtlamış ve farklı hesap verebilirlik mekanizmaları arasındaki tutarsızlıkların belirlenmesine yardımcı olmuştur.
- **Ulusal politikalarda hesap verebilirlik için bastırmak** - UIHK'lar, İş Dünyası ve İnsan Hakları Ulusal Eylem Planlarının (NAP'lar) geliştirilmesi gibi Devlet temelli süreçleri besleyebilir. Hindistan'da UIHK bu eylem planının geliştirilmesini desteklemiştir ve şimdi sporun da dahil edilmesi için baskı yapmaktadır. Fas'ta ise süreç tam tersi yönde gelişmiştir. 2026 adaylığı için yapılan insan hakları risk değerlendirmesi Fas'ta bir UEP geliştirilmesini tavsiye etmiştir ve şu anda böyle bir planın geliştirilmesi için görüşmeler devam etmektedir.
- **Soruşturma yetkilerinin kullanılması** - Kuzey İrlanda, Avustralya ve Hindistan, ceza davalarına müdahil olma yetkileri olmamasına rağmen, birçok UIHK'nın soruşturma yetkileri olduğunu ve bunlardan çok azının spor söz konusu olduğunda kullanıldığını belirtmiştir. Benzer şekilde, Ruanda'da halka açık duruşmalar sporla ilgili davalar için de kullanılabilir.

Kurumunuz tarafından, 15-16 Kasım 2019 tarihlerinde Ankara'da düzenlenen “Şiddetin Önlenmesi Çalıştayı” sonuç bildirisinde:

“Sporda şiddetin ve ırkçılığın olmaması temel arzudur. “İrkçılığa yer yok!” “İrkçılığa kırmızı kart göster!” gibi sloganlarla ırkçılık ve yabancı düşmanlığını ortadan kaldırmak için verilen mücadeleler desteklenmelidir. Spor gazetelerinin şiddet çağrıştırmamasına özen gösterilmeli, şiddet çağrıştıran isimler değiştirilmelidir.

Sporda şiddeti önlemek için küçük yaşlardan itibaren medya eğitimi verilmeli, dizi ve filmlerde bu konu işlenmeli, kamu spotları yayımlanmalı, spora yönelik etik ilkeler konulmalı, medya kendi iç denetimini yapmalı, her spor kulübünde taraftarlardan sorumlu yönetim kurulu üyesi olmalı, teknik direktörler ve futbolcular eğitilmeli, sporda aidiyet duygusunun bir üstünlük değil gönüllülük olduğu vurgulanmalı, sporda tatminin başarı değil yer almak olduğu hatırlatılmalıdır.”⁹” maddesi yer almıştır.

Kurumunuzun kuruluş amacı kanunda;

“Amaç ve kapsam MADDE 1- (1) Bu Kanunun amacı; insan onurunu temel alarak insan haklarının korunması ve geliştirilmesi, kişilerin eşit muamele görme hakkının güvence altına alınması, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada ayrımcılığın önlenmesi ile bu ilkeler doğrultusunda faaliyet göstermek,” şeklinde tanımlanmıştır.

Yine kurumunuz kuruluş kanununda ayrımcılık temelleri arasında “ırk, renk, etnik köken” de sayılmaktadır.

Eşitlik ilkesi ve ayrımcılık yasağı

MADDE 3- (1) Herkes, hukuken tanınmış hak ve hürriyetlerden yararlanmada eşittir. (2) Bu Kanun kapsamında cinsiyet, ırk, renk, dil, din, inanç, mezhep, felsefi ve siyasi görüş, etnik köken, servet, doğum, medeni hâl, sağlık durumu, engellilik ve yaş temellerine dayalı ayrımcılık yasaktır.”

Kanunun 9. Maddesinde kurumunuzun görevleri arasında;

“a) İnsan haklarının korunmasına, geliştirilmesine, ayrımcılığın önlenmesine ve ihlallerin giderilmesine yönelik çalışmalar yapmak.

⁹ <https://www.tihek.gov.tr/public/editor/uploads/1609926545.pdf>

b) İnsan hakları ve ayrımcılıkla mücadele konularında kitle iletişim araçlarını da kullanarak bilgilendirme ve eğitim yoluyla kamuoyunda duyarlılığı geliştirmek.”

de yer almaktadır.

Yine 2021 yılında açıklanan İnsan Hakları Eylem Planı’nın 4.4 hedefi Nefret Söylemi ve Ayrımcılıkla Mücadelede Etkinliğin Artırılması olarak belirlenmiştir.

Ne yazık ki 6222 sayılı Sporda Şiddet ve Düzensizliğin Önlenmesine Dair Kanun’un varlığına rağmen spor müsabakalarında nefret söylemi ve ırkçılık vakaları sıklıkla yaşanmaktadır. Bunun nedenlerinden birisi yasanın etkili uygulanmaması yanında alandaki aktörlerde farkındalık eksikliği ve ırkçılıkla etkin mücadele yürütülmemesidir.

Son dönemde spor etkinliklerinde yaşanan iki olay durumun vehametini ortaya koyar niteliktedir;

4 Mart 2023 tarihinde basına yansıyan görüntülerde; bir grup Bursaspor taraftarı, Amedspor kafilesinin konakladığı otelin önünde gece başlattıkları ve nefret söylemi kullanılan olaylar, ertesi gün oynanan maçta da devam etmiştir. Maç sırasında Maç sırasında tribünlerde 90 yıllarda Kürt yurttaşların katledildiği cinayetlerin failinin ve o bu cinayetlerde kullanılan aracın resmi açılmıştır. “Bursaspor’un tribünlerinde, 90’lı yıllardaki faili meçhul cinayetlerin sembolü ‘**Beyaz Toros**’ ve ‘**Yeşil**’ kod adlı eski istihbaratçı Mahmut Yıldırım’ın pankartları açıldı.¹⁰ Maç öncesinde ve esnasında Amedspor oyuncularına fiziksel ve sözlü saldırılar gerçekleştirilmiş;¹¹ maçta sahaya pet şişelerle birlikte bıçak ve mermi atılmıştır.

Yine 14 Mart tarihinde İstanbul’da Üsküdar Amerikan Lisesi ile Ulus Özel Musevi Lisesi arasında oynanan futbol maçında Musevi Lisesi öğrencilerine karşı tribünlerden yapılan Nazi Selamı verilerek ırkçı yaklaşım sergilenmiştir.¹²

Bu olayın liseler arasında oynanan bir maçta tezahür etmesi durumun vehametini daha artırmakta ve nefretin/ırkçılığın geldiği noktayı göstermektedir.

¹⁰ <https://www.diken.com.tr/provokasyon-sahaya-tasti-amedsporlu-futbolculara-saldiri/>

¹¹ <https://twitter.com/AmedsporSK/status/1632321936754614273>

¹² <https://www.cumhuriyet.com.tr/turkiye/iddia-liseler-arasi-macta-nazi-selami-2061134>

Bütün uluslararası mekanizmaların tavsiyeleri, dünyanın farklı ülkelerindeki deneyimler sporda nefret ve ırkçılığın önlenmesi için insan hakları ve eşitlik kurumu olan kurumunuza bu konularda politika üretme, yol göstericilik ve farkındalık yaratma konusunda büyük bir sorumluluk düştüğünü göstermektedir.

SONUÇ VE İSTEM:

Yukarıdaki açıklamalar ve resen takdir edilecek gerekçelerle;

- 1- Sporda ırkçılık, ayrımcılık ve nefret söyleminin önlenmesi için spor federasyonları, spor kulüpleri, medya organları ve kamu otoritelerine yönelik politika tavsiyelerinin oluşturulması,
- 2- Oluşturulacak politika çerçevesinin kamuoyu ile paylaşılması,
- 3- Kurumunuzun sporda ırkçılık konusunda izleme yapması ve bulgularını raporlamasını
- 4- Başvurumuzun sonucuna ilişkin derneğimize yazılı bilgi verilmesi konusunda gereğini bilgilerinize arz ederiz.

Saygılarımızla,

Eşit Haklar İçin İzleme Derneği

Yönetim Kurulu Başkanı

Nejat TAŞTAN